

VEGYES.

Válasz Kemény Ferenc bírálataira. Ha valamikor, úgy az étatizmus mai tipikus korában különösen szükség van arra, hogy kritikai készséggel bíráljunk meg viszonyokat és embereket. Ez a szükség a magyar pedagógiára nézve is fennáll, mégpedig annál inkább, mert az utolsó két évtized nagy változásokat hozott elméleti munkákban és pedagógiai gyakorlatban egyaránt. Elmélet és gyakorlat egyformán nagy gazdagodást jelent; az első: összefoglaló, szintetikus munkákat, neveléstanok, monografiák, magyar művelődési dokumentumok, Pedagógiai Lexikon kiadását, a második: új intézmények és reformok megszületését; de hogy e kétféle folyamat összhangban van-e egymással és az egyetemes magyarságra milyen értéket jelent, azt csak a kritika világánál állapíthatjuk meg. Ezt a meggyőződést én a régi világból hoztam magammal, s ezért igen meglepett, hogy Kemény Ferenc oldalvágásoknak nevezi az én kritikai megjegyzéseimet, melyekkel viszonyainkat is és — *honoris causa*, — az irányító személyeket is jellemeztem. De ha ő oldalvágásnak minősíti is kritikámat vagy egyéni állásfoglalásaimat, én komolyan veszem az ő telitalálatnak szánt ütéseit, mert szeretném, ha túl a vágásokon és irónián megértenők egymást.

1. Kemény Ferenc azt állítja, hogy Nagy László közoktatási javaslatának — annak ellenére, hogy a Magyar Gyermektanulmányi Társaság 40 tagból álló igazgatótanácsa letárgyalta és lényegében változatlan szöveggel elfogadta, — „úgy tudjuk, nem volt hatása“. Az a kérdés: kire és mikor? A közönségre? a hivatalos körökre? a pedagógusok tömegeire? Bizonyos, hogy *akkor* nagyon élénken foglalkoztatták a pedagógiai köröket Nagy László javaslatai (I. Orsz. Középisk. Tanáregyesületi Közlöny LII. évf. 9—10. sz. és Magy. Paed. 27. és 28. évf., melyekben igen komoly cikkek jelentek meg a közgazdasági ismeretek tanításáról, az ecclesiasticum és politicum nélküli kultúráról, a békés tanítás alapvonalairól stb.). S ha *ma* ugyanazon testület tagjaira nincsenek hatással, ez arra int, hogy *ne a mindenkori aktuális hatással* mérjük a pedagógiai koncepciók értékét.

2. Hogy „elérkezettnek“ láttuk az időt arra, hogy a Mester tervezetét napirendre tűzzük? Sem *Ballai Károlyt*, sem engem nem vezettek ilyen racionális szempontok. A gondolatteremtő koncepcióknak mindig „elérkezett“ az idejük, akár kedveznek, akár nem kedveznek az idők azok megvalósításának.

3. *Altalánosságban* ezt jegyzi meg Kemény Ferenc Nagy László javaslataira: „A türelmes papirosra rótt tetszetős tervek, jámbor kívánságok, magasztos eszmények és a megalkuvást kívánó élet anyagi és egyéb korlátozott lehetőségei között mély szakadék tátong.“ Igaz, hogy a tervek és megvalósulás között gyakran mély szakadékok vannak, de ez nem jelenti azt, hogy a tervek rosszak és a tervektől elzárkózó gyakorlat ideális. S ami Nagy László terveit illeti, itt nemcsak türelmes papirosról volt szó, s nemcsak jámbor kívánságokról, hanem olyan életteljes igazságokról, melyek egy több évtizedes tudományos munkából következtek, melyek — amennyiben lehetőség volt rá —

gyakorlatilag is beváltak (Új Iskola, Családi Iskola, Montessori-iskola stb.) s melyek ma is eleven erők gyanánt élnek és hatnak.

4. Hogy az ilyen tervezetések részben már megvalósult, részben olyan újítások, melyek *ma nálunk* nem válhatnak valóra, abban igaza van Kemény Ferencnek; de arról nem szabad megfeledkeznünk, hogy a Nagy Lászlók vagy más hasonló lelkű tervezetők nélkül még a részben való megvalósuláshoz sem jutottunk volna el, és azt sem szabad elfelednünk: nem lehet mértéke az igazságnak az, hogy *ma és nálunk* mi valósítható meg. Amiket Kemény Ferenc hangsúlyoz, hogy az iskolai felügyeletet kizárólag az állambatalom gyakorolja, hogy az állami iskolákban *ingyenes* legyen az oktatás, azok nem olyan forradalmi problémák, hogy illuzóriussá tegyenek egy jól átgondolt tervezetet.

5. Kemény Ferenc különösnek találja Nagy Lászlónak ezt a kívánságát: „egyik iskolából a magasabb fokúba való átlépéskor a társadalmi osztálykülönbségek mellőzendők” s azt jegyzi meg rá, hogy eddig sem ezek voltak irányadók. Ha megtekintene egy olyan statisztikát, mely az elemiből a középiskolába vagy innen felső iskolába menő tanulók szüleinek foglalkozását tárgyalja (I. Kornisnak *Magyarország közoktatásügye a világháború óta* című könyvében a tanulók szüleiére vonatkozó adatokat), akkor biztosan revideálná optimizmusát. Nagy László javaslata idején talán még nem jutottunk *ide*, annál nagyobb érdeme neki az a mély intuíció, mellyel a társadalmi ellentétet ki akarta küszöbölni.

6. Nagy László szerint a középiskolákba való felvétel „pszichológusok vezetése alatt intelligencia- és tehetségvizsgálat alapján történik”. Kemény Ferenc ellentmondásnak látja, hogy a mai középiskolában szokásos szelektálási eljárással szemben Ranschburgnak arra a megállapítására hivatkozom, hogy az érési folyamat egyénenként változik. Ranschburg ezen igazságából azonban az következik, hogy a képességvizsgálatot tökéletesítsük, arra tanárjelöltjeinket képesítsük, nem pedig az, hogy a középiskola mai szelektálását helyeseljük, melynek semmi köze nincs a gyermek egyéniségéhez, amely egyszerűen a mai kultúrpolitikából következik.

7. Nem állítjuk azt, hogy Nagy László koncepciójának nincsenek hiányai, ha talán mások is, mint amelyeket Kemény Ferenc megállapított. Eldönteflen kérdés: mily nyelveket tanuljanak a líceumi bölcsészeti fakultáson belül és hogy a líceumi záróvizsgálat történhet-e csak írásbeli úton? De Nagy László koncepciójának a gyermektanulmányozásból és a tanszabadságból folyó elvei mindenestre elhárítják azt a vádat, hogy elgondolása teljesíthetetlen utópia.

8. Kemény Ferenc a Nagy László-Könyvtár megindításával közölt célkitűzésünkre ezt jegyzi meg: „Ezzel az újabb propagandával bizonyára sikerülni fog a Nagy László-kultuszt minden ellenáramlattal szemben ébren tartani.” Jó, hogy ezt a bizalmat előlegezi munkánknak, de úgy a magam, mint munkatársaim nevében meg kell állapítanom, hogy nekünk *más* a meg gondolásunk. Hogy ellenáramlat is van, abban nem kételkedünk (Kemény Ferenc alapos bírálata is ennek az eredménye), de mi az ellenáramlatok mögött valami *pozitívumot* is látunk, a *Nagy Lászlót értékelő szellemnek feleledését*, s mi

ennek a pozitív folyamatnak szeretnénk a szolgálatába állni. Hogy melyek ezek a pozitív folyamatok, azt már kísérő jegyzeteimben is említettem: eltekintve a gyermektanulmányi alapon dolgozó iskolák működésétől, az állami és fővárosi elemi iskolák közel állanak Nagy László reformgondolataihoz; a polgári iskola is az új utakat egyengeti; a középiskola még húzódozik az új elvektől, mert a cselekvő oktatás elvi szempontjából, mint Kornis Gyula írja (*A Jövő Útjain*, 1933 júl.—szept.): „Viszonylag nehezebb a középiskola, habár ezt a természetes elvet az új középiskolai tantervek és utasítások is érvényesíteni iparkodtak.“ A cselekvő oktatás európai jelenség, melyet nem akarunk ugyan Nagy László elgondolásával azonosítani, de hogy Magyarországon ezt az elvet Nagy László munkája nagymértékben elősegítette, az közismert dolog. S hogy a pedagógiai elméletet is mennyire megtermékenyítette Nagy László munkája, annak jellemzésére legyen szabad három újabb tanulmányra hivatkoznunk: Baranyai Erzsébet könyvére (*Nagy László munkásságának neveléstudományi eredményei*, Szeged, 1932), Lázár Károly munkájára (*A gyermektanulmányozás vázlatja*, Sárospatak, 1933) s újabban Kratofil Dezső tanulmányára, ki (*A Cselekvés Iskolája*, 1934—35, 1—2. sz.) szintén „elérkezettnek“ látta az időt, hogy Nagy Lászlónak 1921-ben megírt didaktikájáról tanulmányisorozatot kezdjen.

Kemény Ferencnek jogában áll utópisztikusnak bélyegezni Nagy László tervezetét, de ez mégsem változtat azon a tényen, hogy ennek a nagy magyar gondolkodónak elgondolásai napról-napra több magyar pedagógus lelkében munkálnak.*

Kemény Gábor.

A mennyiség-tan-természettudományi szakok háttérbeszorítása a német főiskolákon. G. Thomsen, az időközben elhunyt kiváló német fizikus, 1933 november havában a rostocki egyetemen a címbeli tételtől előadást tartott, amely most a *Neue Jahrbücher für Wissenschaft und Jugendbildung* c. folyóiratban megjelent és értékes tartalmánál fogva széles körök érdeklődésére tarthat számot. A szerző a következő alaptételtől indul ki: „Mai államunkban semmiesetre sem szabad a műszaki-természettudományi különleges kiképzés szűntétét alászállítani, mert az ebben a kiképzésben elért fölényünk legjobb, sőt talán egyetlen fegyverünk abban a küzdelemben, amelyet önállóságunk érvényesítése érdekében folytatnunk kell.“ Erről lemondani öngyilkossággal lenne egyértelmű. Tételét Thomsen a tisztán spekulatív tudományra is kiterjeszti: minden gyakorlati hasznossági értékelés ellenére a szélsőséges teoretikus létjogosultságát is el kell ismerni, amit a szerző az exakt tudományok történetéből merített érdekes példákkal igazol. Nem szabad a tudományos, gyakorlati és elméleti kiképzés hanyatlását múlt jelenségnek tekinteni, mert ez végzetesen megbosszulhatná magát: más népek felülkerekednének. A tudományos kutatásnak feltétlen szükséges volta mellett nem szabad szem elől téveszteni a politikai iskolázás, munka- és védőtáborok stb. fontosságát, ami-

* Kemény Ferencnek erre a válaszra nincs mondanivalója.

ben nem a mennyiség; hanem a minőség a döntő és néhány vezető személyiség hatásos előadása vezethet célhoz, míg a természettudományi szakkiképzés sok időt, munkát és pénzt igényel. „A szaktanulmány minden egyetemi képzésnek magva“: ebben nem lehet extraktumokkal beérni. A testi iskolázás mellett az új diáknak (*Fachsoldat*: szakkatoná) szüksége van még az agyvelő iskolázására, a szellemi koncentráció magasabb energiaformáira: „Ma olyan főiskolai ifjúságra van szükségünk, amely éppoly kevésbé fél a háború gyilkos fegyvereitől, mint az ötszörös integrálok szörnyetegeitől. A forradalom második időszakának feladata, hogy szellemi koncentrációra nevelje a német népet azt a rétegét, amely hazafias célok érdekében szak- és különleges munkára alkalmas. Tisztában kell lennünk azzal, hogy a jövő háborúban egy találmány fő, amely valamely új harci eszközt eszel ki, száz katonánál is fontosabb lehet. A német népet belső átformálása, amely annyira foglalkoztatja a mai nemzeti mozgalmat, csak belső elmélyedés (*Verinnerlichung*) útján érhető el.“ Ennek érdekében azonban nem lehet visszanyúlni sem a középkorra, sem a romanticizmusra, mert a mai ember éne a természettudományi-materialista világnézet kohójából egészen más öntudattal került ki: tudatos élete biztosabb, józanabb, világosabb lett. Ebben látja szerzőnk korunk legsúlyosabb feladatát, amely csak lassan, fokról-fokra érhető el, amiben a matematika nyújt erőteljes segítőkéz, „mint az elvont gondolkodás ellenállhatatlan erejének élménye“. Ebben rejlik a matematikának legfontosabb értéke. Thomsen ezzel fejezte be előadását: „Az, ami a háború utáni években minden hajszára ellenére képessé tett arra, hogy tisztelettel viseltesünk szellemünk iránt, első sorban a német természettudomány tekintélyének köszönhető. Ne fűrészeljük le tehát az ágat, amelyen ülünk.“

k.f.

A német főiskolai hallgatóságnak szakiskolázási tábora.* Az új Németország különös gondot fordít a főiskolai hallgatóknak szakszerű beiskolázására. Évégéből egy Rathenow mellett levő kies fekvésű birtokon új és újszerű intézményt létesített: *Fachschafftsschulungslager der Studentenschaft*, amelynek célja: a főiskolával kapcsolatban szakszerű foglalkoztatással olyan fiatal embereket felnevelni, akik kellő politikai iskolázottsággal és tudományos előkészülettel rendelkeznek és majdan alkalmasak lesznek arra, hogy az életnek valamennyi területét a nemzeti szocialista világnézettel telítsék. A berlini egyetemen, a fakultások mintájára, a politikai nevelés fősoportjának keretében a következő hét ilyen szakmunkaközösség (*Fachschafft*) van: népi nevelés, német jog, orvostudomány, hittudomány, gyógyszerészet, természettudományok és publicisztika számára. Míg azonban a fakultásokban és szemináriumokban ma még, sajnos (!), politikától mentes, tisztán tudományos tevékenység folyik, ezeknek a szakmunkaközösségeknek főfeladata abban áll, hogy a hallgatókat tudományos szaktárgyukkal kapcsolatban politikailag is iskolázza, azaz az egyes tárgyak területeit nemzeti szocialista szellemmel töltsék. További cél: minden egyes hallgatót közvetlen kapcsolatba hozni jövő hivatásával.

* A Berliner Börsen-Zeitung nyomán. (1934 ápr. 29-i sz.)

Évegből az illető hivatásban már működő és bevált szakemberek tartanak a hivatásba bevezető előadásokat, amit a berlini egyetemen az utolsó félévben már sikerrel meg is valósítottak. Az említett szakmunkaközösségek végül kiindulópontul szolgálhatnak a főiskolák jövő reformja ügyében is. Ide tartoznék pl. a magántanárok és hallgatók szorosabb együttműködése; az életből és természetből kiindulva, a tudomány egységének kidomborítása; a nemzeti szocialista világnézettől áthatott hallgatónak képzése arra, hogy az életkérdésekben a döntést ne pusztán az ösztönre bízva, hanem tudományos ismereteinek fegyverzetével képes legyen világosan látni és tudatosan dönteni.

A berlini egyetem hallgatói a nyári félév előtt kisebb csoportokra osztva, egy-egy hétig tartózkodtak a táborban, ahol a lefolyt félév tapasztalatairól barátságos eszmecsere-t folytattak, egymást közelebről megismerték és a következő félévre előkészültek. A munka könnyítése és mélyítése érdekében mindegyik Fachschaft legfeljebb 20 hallgatót számláló kisebb munkaközösségekre különül tárgyi szempontok szerint; a publicisztika pl. ezekre: rádió, film, színház, sajtó, propaganda. A munka lehetőleg a szabadban folyik a birtok hatalmas parkjában, rendkívüli érdeklődés mellett, miközben alkalom nyílik a majdan vezetésre hivatott egyének megismerésére. Szabad időben énekelnek, szónokolnak, amivel előkészítik a falu számára rendezendő ünnepséget. A hallgatók egy gazdasági épületben közösen vannak elhelyezve, fekvőhelyük szalma, az ételmezést néhány diákszakács végzi, a fegyelem szigorú. *kf.*

A Magyarországi Tanítók Eötvös-Alapja biztosítási osztályt állított fel a következő tagolással: I. Temetkezési segélyosztály. II. Családbiztosítási osztály. III. Takarékosztály. IV. Gyermekbiztosítási osztály. Bővebb felvilágosítást ad az Eötvös-Alap biztosítási osztálya, Bp., VIII, Szentkirályi-u. 47.

MAGYAR PAEDAGOGIAI TÁRSASÁG.

1934 november 17-én *Friml Aladár* elnöklése alatt tartott felolvasó ülésünk tárgysorozatán két előadás szerepelt. 1. *Wagner János: Az érdeklődés fokozása a természetrajz tanításában.* (Székfoglaló.) 2. *Laurentzy Vilmos: A gazdasági szakoktatás reformja.*

1934 december 15-i felolvasó ülésünkön *Friml Aladár* elnökölt és ketten olvastak fel. 1. *Loczka Alajos: A gyermektanulmányozás és a természettudományi oktatás.* 2. *Gyurjác Endre: Szellemtörténet és intuíció az irodalomtanításban.*

Felelős szerkesztő: *Nagy J. Béla*, felelős kiadó: *Frank Antal*.